

Մ Ե Ն ՈՒԹԻՒՆ

«La Solitude, c'est la Fécondité».

(Բարեկամութիւնի մը նամակէն)

Ա.

Երբ նստակա գետնին յանձնած՝ աչքերս կը գոցեմ աստղերուն դէմ, ականջս կը դնեմ հոգիիս գրան — ինչպէս բժիշկը հիւանդին կուրծքին — ուշադրութիւնս կ'ամփոփեմ եւ կ'ուզեմ ինքզինքիս մտիկ ընել:

Հովիտը կը տարածուի շուրջս՝ ուր առունները անվերջակէտ նախադասութեան մը կէտադրութիւններն են: Մայրիները կը սողոսկին լեռներն ի վեր ու կը համբուրեն երկինքին կապոյտ երկղները: Երկինքը կափարիչի նման կը փակուի վրաս: Ու երբ աչքերը աւելի ուժով սեղմած կը գտնեմ ինքզինքս, ամէն ինչ խոյս կուտայ շուրջէս, համաձայն ընկրկումով, եւ ահա, երկինքի կափարիչին տակ՝ կը նամանիմ իր պատեանին մէջ մենաւոր շերամին:

**

Ո՛հ, ինչպէս ինքզինքս ուրիշներու մէջ կ'որսնցուցեր էի: Եւ զուր անձկութեամբ մը վնասներ եմ ինքզինքս ուրիշներու մէջ՝ կեանքի բոլոր ճամբաներուն վրայ, բոլոր շէնքերու դռներէն ներս: Մութացկանի պէս դռնէ դուռ ինքզինքս մութացեր եմ ու միշտ տառապե՛ր՝ ինքզինքիս տուած հարցումներուս պատասխանը ուրիշներէ ստացած ըլլալուն: Երբե՛ք, երբե՛ք ես իմ սեփական Եսիս ձայնը չեմ լսած, ու խորհե-

լով մահուան՝ որով յղի են վայրկեանները՝ սարսուցած եմ:

Երաժշտութեան ութնեակներու ո՛ր ձայնանիշին կը համապատասխանէ ան, որպէս զի անով հիւսեմ՝ երգս:

**

Յանկարծ — երբ դեռ հազիւ մենութեան խաբկանքը ունեցեր եմ — Լուսինը կ'երկարէ իր ճառագայթէ մասները որոնք կը մերկացնեն զիս: Կը զգամ մարմնիս մերկութիւնը, տարածուած մարմանդին վրայ: Սարսուռը գօտի կը կապէ մէջքիս: Խոտերը մորթիս վրայ կը փսփսան, կ'ապրին... սրգերը կը սահին գանգաղ, միջատները կը համբուրուին: Փոսուռայ մը կ'անցնի օդին մէջէն: Անիկա պիտի ուզէր իր վէտվէտուն լոյսովը հրդեհել անջրպետը, բայց խաւարը կը կլանէ զինքը:

Եւ ահա շուրջս կը համախմբուին բնութեան անշունչ թէ շնչաւոր տարրերը տիեզերական պարով մը: Անոնք կը խլեն մտքիս լարուածութիւնը որ կը մխրճէր խորութիւններու մէջ:

Հովիտին առունները — որոնք նախադասութեան մը կէտերուն պէս մունջ էին — ձայնանիշեր կ'ըլլան... Թափօր կը կազմեն միջոցին մէջ: Բուրգերու պէս անշարժ լեռները անապատէն վերադարձող ուղտերու կարաւանի կը նմանին: Մայրիներու անտառները գաշնամուրներ են — որոնք աստղերու նրբին մասներուն տակ ցայ-

գերբերու կը փոխուին: Երկրաչափական կտրուածքներով ածուները պալատներ կ'ըլլան լուսնի լոյսին տակ — ուր Պանը, մ'իս-միխակ, սրինգ կը նուագէ: Հեռուն՝ գիւղերը կուրծքեր են՝ ուռած բազմ'երանգ եւ բազմապիսի երազներով:

Զգացումը թէ Բնութեան բանակը կը հալածէ մ'ենութիւնս, ինչպէս եզնիկը որ-սորդին առջեւէն՝ կը վերցնեմ՝ սրունքներս ու կը փախչիմ՝ սարսափահար:

Բ.

Դուռս փակ է:

Պատուհանս նոյնպէս: Փեղկերը քաշած եմ՝ գիշերին դէմ՝ ու տիեզերքի կախարդա-կոն համերգը անկարող է անկէ ներս թա-փանցելու:

Սենեակիս լուսնեան մէջ՝ սարսա-հեւ վազքս կարապին հոգեվարքը կը յիշեցնէ ինծի: Երեսս բարձին դէմ՝ սեղմած անկողնիս վրայ երկնցած կը մնամ:

Կրկին մտքիս ականջները կը սրեմ՝ ու կը մօտեցնեմ հոգիիս դրան: Անոր աչքերը սողնակին ծակէն ներս կը սպրդին: Հա-ւատքը ունիմ՝ հոն ինքզինքս գտնելու: Այնտեղ է որ Եսս ապաստանած պէտք է ըլլայ: Իմ համեռոս Եսս: Եթէ գտնեմ՝ զոյն, ոյնպէս պիտի սիրեմ, այնպէս պիտի գրկեմ, որ այլ եւս չպիտի թողում որ ուրիշները գտն կորսնցնելու անոր հետքը:

Ասիկա գերագոյն պահ է՝ ուր կամաց կամաց կը մօտենամ Եսիս, միանալութեանս գերազանց հաճոյքին: Բայց ինչպէս մեծ կ'ըլլայ զարմանքս երբ ականջներուս կը հասնին ներսի շշուկները: Արդեօք, սխալ-մամբ, տօնական օրով մըն է որ կը մօտե-նամ իրեն: Ի՜նչ պար է այս... եւ ի՜նչ նուագ... Մտիկ ըրէք, պարուհիներ իրենց ոտքի ծայրերուն վրայ բարձրացած կը դալլալեն Աստղիկին բուրումներէն գի-նովցած սոխակներու պէս: Եւ կը գիտեմ՝ հոգիիս դրան սողնակէն, կը տեսնեմ՝ զար-մանահրաշ կոչունքը: Հոն է առհաւուր ինչ

իր ալեհեր մօրուքով: Նախնիքներս շինե-ր են իմ մեղէն ու հոգեղէն պալատս, որ-պէս զի անոր սրահներուն մէջ իւրաքան-չիւրը իր գահը պահէ, ինքզինքը տեւել տալու համար աշխարհի վրայ: Հոն են թափթփած մօրուքներով ծերունի իմաս-տասիրութիւնները, զոր պարտադրեր են ինծի՝ ճամբուս վրայ: Մէջտեղը սահուն ու պոպոկուն շրջանակի մը մէջ անցած սէրե-րըս պարիկներու պարեր կը պարեն՝ որպէս զի մուտքս ըլլայ երազուն ու չխոռվէ հանգիստը միւսներուն: Ասգին գափնե-զարդ պատուանդանի մը վրայ անիծուած աստուածները նուագախումբը կը կազմեն: Բանաստեղծները՝ իրենց աթոռներուն վրա-յէն՝ վերամբարձ՝ արտասանութիւններ կ'ընեն:

Ինչպէ՛ս դիմանալ այս անսարանին... ինքզինքիս վնասուածքը ինքզինքիս ժըխ-տումի կը տանի զիս: Ո՛ւր եմ ես: Ինչ-պէ՛ս գտնել ճամբան որ զիս իմ մենասո-խուցիս պիտի տանի:

Բոցերու լեզուները կուրծքիս պատերը կը ծեծեն: Արցունքի գաղջ կաթիլներ կը թրջեն այտերս: Յանկարծ, պալատին մէջ յեղաշրջում մը կը կատարուի: Սարսափ: Փախուստ: Նուագը կը դադրի: Դէմքերն իրարու կը զարնուին ու կը փշրուին: Խուլ հռնդիւն մը: Ընդհանուր շփոթութեան մէջ օձէ գաւազան մը կը սպրդի կայ-ծակի նման: Զոյգ մը աչքեր կը սպառ-նան — անողոք, անգուլթ — կոր ու սուր մանգաղներու նման՝ յօնքերու ետեւէն: Հմայողներու ամբոխը կը փախչի ինչպէս թաթառի բռնուած վոշիները:

Ու հոգիս կը նմանի պարահանգէսէ վերջի տակնուվրայ եղած սրահի մը, տխուր ու մեկամաղճառ: Հոս հոն շրջուած աթոռ-ներ, թուղթէ գոյնդոյն ժապաւէններ կը կախուին լուսամբիս փնթիկէն: Ճմլուած ու ոտնակոխ քոնֆէթիկները կը փռուին գե-տինը՝ պատերազմի գաշտին վրայ ինկած զինուորներու պէս: Բիւրեղէ գեղաձեւ բա-ժակներ լքուած հոգիներու կը նմանին:

Գ.

Գիւղին միւս անկիւնը խրճիթ մը կայ, զոր բանադրուած արքայ կարծեցի: Բայց երբ մօտեցայ իրեն, ճաղ-պանսը բռնեց մէջքէս ու զիս ներս տարաւ:

Գիւղին երիտասարդ բնակիչները հոս շարժումն մը աշխատանքնին կը փոխեն չարխիթանի կաթսային մէջ: Զոյգերը իյնալու վրայ եղող հովերու կը նստնին: Ճաղը մտրակն է՝ որ կը փակչի, կը պլլուի անոնց մէջքերուն, կը կամթաէ զիստերը, ու պարը սիրոյ կուրծքուք մը կ'ըլլայ:

Պօփս աւջեւ նստած, ականջներու ծորակները կը բանամ ու կամաց-կամաց կը լեցուիմ աղջիկներուն ճիչերով, ու մտեղէն նուազը ջիղերու մէջ անոնց համար տեղ կը պատրաստէ: Ամէնուն պէս ես ալ աղջիկ մը կը սեղմեմ՝ կուրծքիս վրայ եւ իյնալու վրայ եղող հոլի մը նման կը դառնամ:

Ճաղը ուղեգիր մէջ փլուզումներ կը կատարէ...

Հիմայ որ ամբողջութեամբ խառնուեցայ ամբոխին եւ կամ ընդհանուր խանդավառութիւնը լուծեցի մէջս, պօփս առջեւ, լուռ, աչքերս փակ, կը զգամ թէ ճուղ մըն է որ ովկիանոսին անյատակ խորութիւններուն մէջ կը սուզի յամր, յամր:

Մոգական ինչ խաղով մը մարդերու

միաձուլ հոգին կը գրաւէ զիս, կը հաւաքէ միջնակութեանս ցրուած մտանկիները, կ'ամփոփէ զայն, կը ձեւակերպէ, կը վերածէ սերմնահատիկի մը՝ որուն տամուկ հովը կ'ըլլայ ինք եւ կ'ուռի, կ'ուռճանայ հոն, յորդելով ինքզինքէն դուրս ու ծայրէն գեղուղէջ ծիւեր կ'արձակէ:

Կը զգամ թէ հոգիս կ'ուռի, կ'ուռճանայ... անոր պատերը ընդլայնելով մարմինս շրջապատող մորթին հետ կը շփոթին: Ես կը դառնամ միաբջիջ անասուն:

Այսպէս եմ զգացեր ինքզինքս մեծ քաղաքներու բազմութեան մէջ: Միթիւնկներու մթնոլորտը, սրճարաններու աղմուկը եւ փողոցներու մարդկային հոսանքը եղեր են պարտէզս՝ ուր հոգիս իբրեւ սերմ ուռեր, ճեղքուեր ու ծիւ է արձակեր:

Ինչպէ՞ս միջնակութիւնս օգին մէջ ծիւ տար:

Ներքին տեսողութեանս հեռագիտակները կը լարեմ, վարպետութեամբ մը՝ որ կարենամ տեսնել իմ ներքին ամենահեռուոր անկիւնները:

Ես կը տեսնեմ ինքզինքս՝ արդասաւորուած զինքը շրջապատողներէ:

Երբ ստքի կ'ելլենք մեկնելու համար, հոգիս շրթներուն վրայ թրթռացող երգ մը կը լսեմ: Այդ քաղցր երգը ես եմ, բեղմնաւորուած ծիւը՝ որ ինքն ալ բազմաթիւ ծիւերու պիտի վերածուի:

Զ. Մ. ՈՐԲՈՒՆԻ

Մարտի, 1930